

SLAVNÉ DNY

PŘÍBĚHY, KTERÉ PSALY HISTORII

Studenti proti totalitě (17.listopad 1939 a 1989)

AKTIVITA: SŠ
NÁZEV: Den studentstva

ANOTACE:

Aktivita *Den studentstva* slouží k informování žáků o státním svátku ČR. Při aktivitě metodou skládkového učení zdokonalují svou schopnost práce s textem – vyhledávání a třídění informací. Druhotně aktivita podporuje práci v týmu, kritické myšlení. Při následných diskusích formulují své postoje, zlepšují kvalitu argumentace pro svoje názory. Vyhledává vhodné metody řešení problému.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: český jazyk a literatura, základy společenských věd, dějepis, hudební nauka, fyzika
OV: český jazyk a literatura, občanská výchova, dějepis, hudební nauka, fyzika

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV a OV: multikulturní výchova, výchova v evropských a globálních souvislostech, mediální výchova

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

k učení, komunikativní, občanské

CÍLE:

Žáci:

- seznámí se s dvěma významnými událostmi 17. listopadu jako důležitými mezníky moderních československých dějin,
- zdokonalují se v práci ve skupině.

DÉLKA:

90 minut

POMŮCKY:

- text, papír, tužka
- sada fotografií (viz postup - bod č. 9)
- mapka (viz postup - bod č. 7), náčrt pětilístku (viz postup - bod č. 4, 8)
- doprovodné texty (viz postup - bod č. 3, 6)
- kniha **Slavné dny 50+2 příběhy, které psaly historii (str. 286)**

POSTUP:

- 1) Učitel úvodem připomene 17. listopad jako státní svátek ČR. Rozvine diskusi, ve které žáci zdůvodní den oslav. Společně tak připomenou *Den boje za svobodu a demokracii*. Následně žákům vysvětlí i význam 17. listopadu jako *Mezinárodního dne studentstva*.

- 2) Učitel žákům promítne část videa <https://www.stream.cz/slavedny/532425-den-studentu-17-listopad> - 17. listopad 1939 nebo rozdá část textu z knihy „**Slavné dny 50+2 příběhy, které psaly historii**“ – (první část – 17. listopad 1939).
- 3) Poté vyučující žáky vyzve, aby vytvořili pracovní skupiny po 3 - 4 žácích. Rozdá jim přepis rozhovoru s pamětníkem 17. listopadu 1939. Metodou skládkového čtení se seznámí každá skupina s částí textu. Určitou část vyprávění následně skupiny prezentují ostatním spolužákům.

Text – Příběh Ladislava Béma. Podle nahrávky Vlastislava Janíka napsal Tomáš Janík. (Zdroj: <http://www.pametnaroda.cz/story/bem-ladislav-1918-987>)

Skupina č. 1

Ladislav Bém se narodil 27. prosince 1918 v Bartovicích u Ostravy. Jeho dědeček byl havířem, otec vyráběl stoly až do hospodářské krize, pak byl bez práce. Rodina nejprve bydlela v dřevěnici u lesa i s několika dalšími příbuznými. V roce 1924 se přestěhovali do nového rodinného domu. Malý Ladislav v tomto roce začal navštěvovat školu. Na základní škole měl štěstí na učitele, byl výborný žák. Poté zamířil na reálku a s vyznamenáním v roce 1938 maturoval. Po uvážení si vybral vysokou školu v Praze, ale ještě předtím si musel vydělat peníze. Většinou doučoval jazyky a svoje oblíbené technické předměty.

Poté přišel na Hlávkovy koleje v Praze. Studium a pobyt na kolejích byl podmíněn dobrými výsledky a mimo jiné také účastí na výcviku šermu. „Po maturitě v roce 38, to bylo po těch bouřlivých mnichovských událostech, to byl tenkrát začátek školy posunut, tuším, že o patnáct dní. Poté jsem prožíval v Praze 15. březen, 17. listopad, pohřeb Jana Opletala, osobně. Já jsem totiž bydlel v Hlávkově koleji právě na patře, kde bydlel o pár dveří dál Opletal. On už končil studia medicínská a měl einschlick, jednolůžkový pokoj. To mívali studenti, kteří končili studium. My fuksové – kteří byli v nižších ročnících, těm se říkalo fuksové – jsme měli dvojlůžkové pokoje. Opletal byl Moravák, velmi sympatický, tak jsme spolu komunikovali. Když jsme přišli po prázdninách, tak říkal: ‚Jo, hoši, já bydlel s nějakým Jihočechem Fatkou, to byl velmi nábožný student, chodil každou neděli do kostela svatého Ignáce.‘ Tak on říkal: ‚Hoši, já vám o té Praze musím taky něco říct. Vy jste přišli z vesnic, tak abyste se tady nepropadli do nějakého podsvětí velkoměstského, pražského.‘ Tak v tomhle ohledu byl Opletal dobrý a také jako kamarád velmi dobrý.“

Skupina č. 2

V říjnu a listopadu 1939 se v pražských ulicích projevoval tichý protest občanů proti okupantům, lidé bojkotovali hromadnou dopravu, občas stávkovali, nosili trikoloru. Dne 28. října se pak konala velká demonstrace na Václavském náměstí. „Tak jsme se z koleje s kolegy okolo třetí vypravili do ulic. To už bylo rušno. Když jsme tam po té třetí přišli, tak Václavák už byl plný lidí. Protestovalo se proti Němcům, volali jsme: ‚Ať žije Československá republika, ať žije prezident Beneš.‘ Také se volalo ‚Ať žije Stalin‘, protože bylo říkáno, že jenom Sovětský svaz se nám v roce 1938 chystal pomoci. Bylo to velmi dramatické a emotivní. Já to tehdy prožíval skutečně velmi a pamatuju si, jak to byla povzbuzující událost. Být v tom davu a volat ta hesla proti nacistům, proti okupantům. Česká policie na koních nás vytlačovala z Václavského náměstí do těch postranních ulic. Já jsem byl vytlačován s tím davem do Vodičkovy ulice. Ulice byla plná a mezi námi na nás řvali policajti: ‚Pokračujte ven z centra!‘ A my jsme na to odpovídali: ‚Ano, pokračujem, ať žije Československá republika!‘ Nakonec viděla německá policie a německé vedení, pražské gestapo, že česká policie není schopná udělat pořádek, tak poslali v podvečer, už potmě, německou policii na motorkách, tříkolkách, pěší, kteří začali do davu střílet. Bylo to napínavé a my se snažili dostat se z toho centra pryč. Z dosahu střel. Když jsem se pak vrátil večer, tak jsem postrádal několik kamarádů, kteří nepřišli. Nevrátili se a já s napětím čekal, co je s nimi. Pak jsme se na koleji dozvěděli, že náš kolega Jan Opletal, který byl členem studentské samosprávy, byl postřelen a že je v nemocnici na Karlově náměstí. S napětím jsme sledovali, jak to s ním dopadne, ale přes všechno úsilí profesora Jiráska, který se snažil ho se svým kolektivem zachránit, Opletal umřel.“

Skupina č. 3

Po smrti Jana Opletala se studentská samospráva rozhodla důstojně se s kolegou rozloučit. Tato manifestace byla povolená, jen se nesmělo zpívat. Zvláště ne hymny. To studenti nedodrželi. Potom se pan Bém s dalšími studenty zabarikádoval v budově ČVUT na Karlově náměstí. Z oken skandovali hesla. Němci je tentokrát nechali. Ale o necelé dva dny později v noci z 16. na 17. listopadu vtrhli na kolej a nezůstal tam kámen na kameni. Sehnali studenty do sevřeného hloučku a chtěli slyšet jména hlavních organizátorů demonstrací. Studenti nepromluvili, a tak museli klopýtat ven z budovy. Cestou je čekalo mnoho ran od příslušníků gestapa. Před kolejemi byla připravena nákladní auta, do kterých nastoupili a byli odvázeni do neznáma. „Najednou jsme přijeli do Dejvic, to už někteří poznali. Přijeli jsme k bráně SS kasáren v Ruzyni. My hlávkaři (z Hlávkovy koleje) jsme měli štěstí, že jsme tam byli první. Měli štěstí, že jsme před tou bránou museli vyskákat z těch aut a že jsme tou bránou v běhu proletěli. Samozřejmě znovu stáli po obou stranách esesmani a tloukli, ale my jsme proběhli ve stoje až do té jízdárny. Tam nás postavili do pětistupů, celý blok Hlávkovy koleje byl v pětistupech. A já jsem byl dost velký, tak jsem stál v první řadě na kraji. Nejednou přišel gestapák, chyt mě tady za košili a sako a řval mi do tváře: ‚Willst du für Beneš sterben?‘ Já jsem si říkal: Ty bestie, kdybych ti tak mohl fláknout, já bych ti dal odpověď hned. Musel jsem stát v pozoru a nechat si to líbit. Tady mě třískal těma rukama, asi byl vytrénovaný. Pak šel dál.“

Skupina č. 4

Do kasáren postupně přijížděli další studenti z jiných kolejí a až večer se začalo něco dít. Dostali kousek pečiva a museli zapsat své nacionálie. Druhý den studenty transportovali na nádraží, kde přestoupili na vlak. Znovu se tedy vydali na cestu s neznámým koncem.

Po dlouhé cestě vystoupili nedaleko koncentračního tábora Sachsenhausen. Studenty čekalo klasické přijímání do tábora, včetně procesu ostříhání. Pak byly studentům přiděleny bloky, na kterých měli živořit. „Byl první marš na pracovní komando. První zimu nás nechali na barácích, byli jsme stále pod dohledem těch SS. Občas přišli a dělali jsme takzvaný tělocvik, což bylo skákání dřepů s předpaženými rukama, válení se po cestě, klus sem, klus zpátky. V březnu nás, studentské bloky, poslali na práci. Já jsem byl přidělen k jednomu z nejhorších komand, které se jmenovalo Klinkerwerk, to byla výstavba doku a fabriky na výrobu cihel na kanále nedaleko tábora. Tam pochodovalo každý den dva tisíce až tři tisíce vězňů pod silnými strážemi se vždy napřaženými puškami nebo automaty. Poprvé, co jsem šel, tak nejednou, bylo to v březnu, cesta rozblácená, na levé straně byl ten kanál, na pravé byl jedlový mladý les do výšky deseti metrů, začaly ty stráže řvát: ‚Hier legen!‘ Já jsem nevěděl co, ale viděl jsem, jak všichni padají na tu cestu, tak jsem rychle padnul a viděl jsem, jak přede mnou vyběhl jeden vězeň do toho lesa. Myslel si, že se v tom lese ztratí a zachrání. Samozřejmě oni, jak nás měli na cestě, tak toho vězně viděli. Paf, paf. Namířili, zastřelili. Aufstehen! A šlo se dál na komando pracovat.“

Na komandu nečekalo vězně nic dobrého. Těžká práce v těžkých podmínkách a věčné ponižování. Na denním pořádku byla úmrtí pracujících vězňů. Jednalo se buď o smrt z důvodu tvrdé práce a následného vyčerpání, nebo o vraždy, kdy esesmani tloukli vězně a následně je shazovali do blízké bažiny.

Skupina č. 5

Nejhorší ale byly vrtochy esesáků, to hlavně v zimě. Nechávali stát celý tábor v lehkých vězeňských hadrech ve velkých mrazech nebo zasypávali vězně sněhem. „Dalším zážitkem byl den 10. 2. 1940, kdy studentský blok 52 flugel B navštívil jeden esesák. Leželi jsme na těch slamnicích na zemi, jak jsem říkal, zpocení. A esesák najednou začal třískat, měl občůzku v lágru, na okno a řval: ‚Aufmachen, Fenster aufmachen!‘ Vlezl do toho baráku, překročil práh těmi holinkami. A začal řvát: ‚Alles raus!‘ Všichni ven! Žádné oblékání, prostě tak, jak jsme byli na těch šrotacích, tak jsme šli ven před barák a nechal nás tam zasypat sněhem. Úplně, takže jsme byli zasypaní sněhem, v košilích. Byla to věčnost, někteří se dusili, jiní modlili. A já jsem si říkal, že není možné, aby toto byl schopen dělat národ Goetheho, Schillera, Beethovena. To je národ, který zdivočel.“

V době útoku Německa na Sovětský svaz se v táboře konala „jotka“. Za necelý půlrok tam esesáci postříleli okolo deseti tisíc sovětských zajatců. Další hrůzou, která znepříjemňovala život v táboře, bylo jídlo. Ke snídani jenom káva, k obědu jeden chléb na čtyři osoby a večer bílá břečka.

V táboře nebyli pouze čeští studenti, ale jak Hitler postupně dobýval Evropu, tak se v táboře začali soustřeďovat vězni různých národností. Nejlépe se měli Norové, zřejmě kvůli svému původu, nordické rase. Nejhůře na tom byli Židé a Poláci. Zajímavou skupinou byl profesorský sbor Jagellonské univerzity v Krakově. Mezi nimi a studenty vznikl velmi přínosný vztah, ale bohužel velká část profesorů v táboře zemřela. Nicméně vztahy mezi Karlovou univerzitou a univerzitou v Krakově přetrvaly i po válce.

Skupina č. 6

Peklo pro pana Béma skončilo v lednu roku 1942, kdy byl z tábora propuštěn. Musel se hlásit na nejbližší policejní stanici, pak si začal shánět práci. Další nepříjemné překvapení přišlo na Vánoce stejného roku. Otec Ladislava Béma byl zatčen a odsouzen na doživotí, kvůli činnosti v komunistické straně před válkou. Ve vězení ho zachránilo jeho řemeslo – stolařina. Válku přežil. Za komunistického režimu ale narazil na paranoidní chování strany a byl obviněn z trockismu. Naštěstí do vězení nešel.

Ladislav Bém začal po návratu z lágru pracovat v důlním prostředí, ale továrna se zanedlouho rušila a personál se měl přesunout do Porúří, na to Ladislav Bém ihned zareagoval, do Německa nechtěl. Další jeho povolání bylo ve stavební firmě. Pracoval jako dělník. Dostal se na stavby do Třince, vydržel tam až do konce války.

Po válce se rozhodl pro vysokou školu báňskou v Příbrami. Tu dostudoval a v roce 1947 začal pracovat v dolu Suchá. V roce 1949 dostal nabídku práce v uranových dolech, přijal ji a pracoval tam až do roku 1960. Šéfoval i vězňům, ale bral je jako pracovníky. Snažil se, aby se na pracovišti neděly křivdy, měl v paměti své vlastní zážitky. Zajímal se o dění v samotných táborech, ale tam ho strážníci nepustili. Pak se znovu vrátil do ostravského revíru a od roku 1965 pracoval jako báňský inspektor na Karvinsku. Na tomto postu vydržel až do důchodu, tedy do roku 1976. V roce 1968 bojoval v duchu reformního křídla KSČ, dokonce měl kritickou řeč o panujícím režimu a poté zažil i domovní prohlídku. Stále byl ve straně a věnoval se tělovýchově. Takto se dostal i do zahraničí.

- 4) Poté učitel provede reflexi první části tématu 17. listopad formou metody kritického myšlení - pětilístku. Žáci pokračují v práci ve skupinách. Nákres pětilístku s návodem pro jeho vytvoření učitel promítne žákům na interaktivní tabuli či na tabuli přepíše.

17. listopad 1939

1. řádek - Téma
2. řádek - Popis námětu – jeho podstatných vlastností (jaký je námět)
3. řádek - Tři slova, která vyjadřují dějovou složku námětu (co se dělo) – použijeme slovesa
4. řádek - Doplnit čtyři slova, které se vztahují k námětu
5. řádek – Doplnit synonymum, které rekapituluje téma

- 5) Učitel žákům promítne druhou část videa <https://www.stream.cz/slavedny/532425-den-studentu-17-listopad> - 17. listopad 1989 nebo rozdá část textu z knihy „**Slavné dny 50+2 příběhy, které psaly historii**“ – (druhá část – 17. listopad 1989).
- 6) Poté vyučující rozdá všem skupinám zápisky Martina Šmída. Žáci se s textem seznámí. (http://www.totalita.cz/1989/1989_11_smid_zapis.php)

Ten víkend jsem měl původně jet na Slovensko na zabíjačku. Pozval mě kamarád Štefan Čulík a soudě podle výslužek z minulých let bylo nač se těšit. Pak jsem ale začal váhat - měli jsme lístky na Res Publicu II (Divadelní koláž Realistického divadla na téma sedmdesátého výročí vzniku republiky) a hlavně se chystala ta demonstrace. Přibližně týden před sedmnáctým ve mně zvítězilo vlastenectví nad obžerstvím.

Ve čtvrtek jsem se telefonicky domluvil se svým bývalým spolužákem Alešem Novákem, že se s ním a ještě s Pavlem Halajem sejdem v pátek v půl čtvrté na tramvajové zastávce na Národní. Nazítří po škole jsem si vzal do kapsy sirky a hrobní svíčku (jinou jsem doma nenašel) a vyrazil jsem do města. Na zastávce už čekali Aleš s Pavlem. Šestkou jsme odjeli na Karlov a pěšky šli na Albertov. Je teprve tři čtvrtě - jdeme moc brzo. Je tu ještě dost málo lidí. Zaujímáme výhodné místo, odkud je vidět na řečníky. Náhodou se potkávám s bratrem a jeho kamarády. Celou dobu pak půjdeme s nimi. Najednou je tu hrozná spousta lidí. Hodinu znějí projevy. Lidé tleskají, jen na představitele SSM pískají. Matitn Klíma (hlavní studentský vůdce na "matfyzu") už domluvil a lidé křičí, že jdou na Václavák. Martin jde ještě k mikrofonu a říká, že je nezbytně nutné jít na Vyšehrad. Dav odpovídá, že na Václavák se půjde až potom.

Skoro hodinu už stojíme. Konečně se dav pohnul. Potkávám kolegy z Matfyz pod transparentem "Studenti všech fakult, spojte se". Už jdeme trochu rychleji. Zapalují si svíčku, ale vítr mi ji pořád sfoukává a vosk mi kape na oblečení. Už vidím, proč jsme se tak dlouho nemohli pohnout - dav musel projít úzkým hrdlem podchodu pod tratí. Za chvíli docházíme na Vyšehrad. Posíláme dopředu květiny - stojíme ještě daleko od Slavína a dál se nedá projít.

Za chvílku někdo křičí "Transparenty otočit" a lidé to hned provedou. Dav se opět dává do pohybu. Nejdřív chceme jít do centra "Přes most toho vraha", ale pak někdo volá, že půjdeme přes nábřeží. Lidé opět poslechnou. Kolika lidí je asi třeba, aby zmanipulovali dav? Jdeme směrem na Výtoň. Poprvé se ozývá "Jakeše do koše", "dejte šaškům rolničky" a jiné. Lidé se vyjeveně koukají z oken. "Češi pojďte s námi", křičíme. A někteří zhasínají a jdou. Ve Vyšehradské se spojujeme s dalším proudem lidí. Je nás hodně, co se nám může stát? Potkávám Jirku Adamíka z filosofické fakulty. Je v euforii. Za chvíli se mi ztrácí i s transparentem "povstaň, povstaň, veliké město pražské". Na Palackého náměstí jdeme rovně. Teprve později si uvědomím, že by to bylo kratší přes Karlák. Nějaký člověk křičí: "Prodejte tanky židům." Nikdo se k němu nepřidává a ještě dostane vynadáno. Zahýbáme na Národní. Po chvíli se pochod zpomaluje. Nějaká paní se vyklání z okénka tramvaje a hlásí nám dole, že vepředu stojí "ti s bílejma helmičkama." Naše skupinka se definitivně zastavuje na úrovni Mikulanské. "Sednout, sednout!" Skoro všichni si sedají, ale někteří hned vstávají - je to příležitost vidět, co se děje vepředu. Pak se zase křičí, aby bylo ticho. Ani to dlouho nevydrží - někdo hned vykřikne: "Co furt mlčíte". Už to trvá nějak dlouho. Tlampač už poněkolkáté opakuje, abychom se rozešli. Pak zezadu přichází zpráva, že i tam je kordon. Ještě je nás hodně, co nám můžou udělat? Ale čas pracuje pro ně.

My musíme domů, bude nám zima. Oni tu budou, dokud je velitel neodvolá. A tomu jistě zima není. Jdeme směrem do Mikulanské. Asi v jedné třetině se zastavujeme. Dál to nejde, vepředu je kordon. Zezadu se na nás tlačí davy. Lidé se začínají bát, už nekřičí ani "Pustte nás domů", natož pak něco o gestapu. Asi za čtvrt hodiny se cesta uvolňuje. Bílé přilby se postavily na ulici tak, abychom mohli jít jenom směrem k nábřeží, ne na Václavák. Jdeme s bratrem pasáží do Spálené a pěšky Vodičkovou. Na Václavském náměstí se nic neděje. Sedáme na metro a jedeme domů. Hlas Ameriky a Svobodná Evropa ten večer hlásí, že demonstrace byla brutálně rozehnána. Jako obvykle, nic nového.

SLAVNÉ DNY

PŘÍBĚHY, KTERÉ PSALY HISTORIÍ

- 7) Učitel rozdá žákům mapku části Prahy. Úkolem žáků je dle textu z knihy „*Slavné dny 50+2 příběhy, které psaly historii*“ a doprovodného textu Zápisky Martina Šmída zakreslit do mapy trasu studentské demonstrace.

http://www.totalita.cz/1989/1989_1117_dem_04.php

- 8) Poté učitel provede reflexi druhé části tématu 17. listopad formou metody kritického myšlení - pětilístku. Žáci pokračují v práci ve skupinách. Nákres pětilístku s návodem pro jeho vytvoření učitel promítne žákům na interaktivní tabuli či na tabuli přepíše.

17. listopad 1989

- 9) Nyní vyučující pracovním skupinám rozdá sadu fotografií, na kterých jsou snímky z listopadu 1939 a také 1989. Úkolem žáků je rozřadit fotografie a zkusit popsat událost, kterou zachycuje.

a) 1939 – Pohřeb Jana Opletala

http://imageproxy.jxs.cz/~nd04/jxs/cz~/081/338/651e4c056d_68103274_o2.jpg

b) 1989

SLAVNÉ DNY

PŘÍBĚHY, KTERÉ PSALY HISTORII

http://i.idnes.cz/09/112/gal/JB2f2b19_osobni_sbirka_Pavla_Zacka.jpg
c)1989

http://imageproxy.jxs.cz/~nd03/jxs/cz~/820/965/69657d9967_56545453_o2.jpg

d) 1939

SLAVNÉ DNY

PŘÍBĚHY, KTERÉ PSALY HISTORII

<http://img.ct24.cz/cache/900x700/article/12/1186/118505.jpg?1321353882>

e) 1939 – Jan Opletal

<http://www.szm.cz/media/img/3/jan-opletal.-fotoarchiv-szm-4ebce50f3e1ce.jpg>

f) 1989

SLAVNÉ DNY

PŘÍBĚHY, KTERÉ PSALY HISTORIÍ

[http://czechfolks.com/plus/wp-content/uploads/2009/11/listopad_89 - 1-300x225.jpg](http://czechfolks.com/plus/wp-content/uploads/2009/11/listopad_89_-_1-300x225.jpg)

g) 1989

<http://img.blesk.cz/img/1/normal620/437156-img-revoluce.jpg>

SLAVNÉ DNY

PŘÍBĚHY, KTERÉ PSALY HISTORII

10) V posledním úkolu mají žáci ve skupinách za úkol se pokusit provést shrnutí a tvrzení o totalitárních režimech.

- a) Co má fašismus společného s komunismem?
- b) V čem se odlišují?

Reflexe: Proběhne v průběhu aktivity celkem dvakrát a to metodou kritického myšlení – pětilístku. Závěrečná reflexe proběhne společným definováním totalitárních režimů a porovnáním fašismu a komunismu.

DOPORUČENÍ:

Učitel k seznámení s následnými událostmi po 17. listopadu 1989 může využít knihu **Slavné dny 50+2 příběhy, které psaly historii**.

Zpracovala:

Jana Třetinová